

Kamila Krzyżanowska
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
k.krzyzanowska@uw.edu.pl

O niedocenianym bogactwie, czyli wykorzystaniu danych bibliograficznych i katalogowych zbiorów specjalnych w badaniach naukowych. Sprawozdanie z czwartej konferencji z cyklu Hinc Omnia w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie

Streszczenie: W sprawozdaniu zrelacjonowano czwartą konferencję z cyklu „Hinc Omnia. Zbiory historyczne, artystyczne i specjalne w bibliotekach oraz innych instytucjach kultury” pt. „Niedoceniane bogactwo. Wykorzystanie danych bibliograficznych i katalogowych zbiorów specjalnych w badaniach naukowych”, która odbyła się w dniach 20–21 listopada 2023 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Zaproszeni prelegenci – pracownicy naukowcy i bibliotekarze – opowiedzieli o różnych sposobach wykorzystania metadanych bibliotecznych w badaniach oraz podzielili się doświadczeniami z prac nad opracowaniem takich danych.

Słowa kluczowe: metadane, dane bibliograficzne, badania naukowe, zbiory specjalne, baza proveniencji, baza opraw, baza transkrypcji

Listopadowa konferencja zorganizowana przez Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie (BUW) pt. [„Niedoceniane bogactwo. Wykorzystanie danych bibliograficznych i katalogowych zbiorów specjalnych w badaniach naukowych”](#)¹ była już czwartą w cyklu „Hinc Omnia. Zbiory historyczne, artystyczne i specjalne w bibliotekach oraz innych instytucjach kultury”. Tym razem organizatorzy zaproponowali temat, wydawałoby się bardzo specjalistyczny, który może zainteresować mniejszą część środowiska bibliotekarskiego. Jednak zarówno frekwencja, jak i merytoryczny poziom wystąpień oraz różnorodność zagadnień poruszanych przez prelegentów i dyskutantów potwierdziły, że jest to temat interesujący i ważny dla środowiska. Konferencja odbyła się stacjonarnie, w gmachu BUW na warszawskim Powiślu i przez dwa dni (20 i 21 listopada 2023 r.) zgromadziła 24 prelegentów i około 50 słuchaczy.

Dzień pierwszy otworzyły dwa wystąpienia wprowadzające. Marcin Roszkowski z Uniwersytetu Warszawskiego wygłosił prelekcję *Co nam mówią (a czego nie) dane bibliograficzne? Uwarunkowania epistemiczne w badaniach nad metadanymi dokumentów*. Adam Pawłowski z Uniwersytetu Wrocławskiego zaprezentował temat przygotowany razem z Tomaszem Walkowiakiem z Politechniki Wrocławskiej *Od mikrotekstów do wielkich narracji, czyli komputerowe „czytanie” bibliografii*. Oba wystąpienia wprowadziły słuchaczy w problematykę konferencji i nakreśliły kierunek rozważań, rozwijany następnie przez pozostałych prelegentów. M. Roszkowski podkreślił, że wielowiekowa tradycja bibliotek w gromadzeniu i opracowywaniu dziedzictwa kulturowego skonfrontowana z możliwościami przetwarzania dużych ilości danych oferowanych przez technologie i metody data science to interesująca perspektywa badawcza, z której skorzystać mogą również bibliotekarze.

---

¹ Wszystkie odwołania do stron internetowych przedstawiają stan z 2 lutego 2024 r.

W pierwszej sesji moderowanej przez Dorotę Sidorowicz-Mulak z Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (ZNiO) poruszano takie tematy, jak: problemy z efektywnym wykorzystaniem danych bibliograficznych w badaniach naukowych wynikające z jakości tych danych, potrzeby różnych grup użytkowników katalogów bibliotecznych oraz sposoby na kooperatywne gromadzenie surowych danych różnego rodzaju na potrzeby badawcze uniwersytetów (jezioro danych).

Cezary Rosiński z Instytutu Badań Literackich (IBL) PAN i Patryk Hubar z IBL PAN i Uniwersytetu Warszawskiego skupili się na poszukiwaniu rozwiązań problemów z wykorzystaniem danych bibliograficznych w badaniach naukowych. Na przykładach projektów krajowych i zagranicznych pokazywali procesy dostosowywania, systematyzacji i prezentacji danych do wykorzystania w projektach naukowych. Wojciech Graś z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Biblioteki Raczyńskich na przykładzie starych druków wskazywał na potrzebę rewizji wytycznych metodycznych do opracowywania zbiorów specjalnych.

W drugiej sesji, moderowanej przez Macieja Matwijowa z Uniwersytetu Wrocławskiego, prelegenci omówili konkretne przykłady projektów mających na celu przygotowanie, rozbudowywanie i systematyzowanie danych bibliograficznych z katalogów bibliotecznych dla świata nauki.

Dorota Sidorowicz-Mulak z ZNiO omówiła projekt cyfrowego katalogu druków z wieku XVII i XVIII z historycznej kolekcji Ossolineum w zbiorach Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki Ukrainy im. W. Stefanyka. Czteroletni projekt rozpoczął się w roku 2022 i realizowany jest ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki. Powstająca baza katalogowa rejestrująca zabytki piśmiennicze o proveniencji ossolińskiej, związane z Polską, a pozostające poza jej granicami, jest szczególnie cenna dla badaczy humanistów. Badanie losów księgozbiorów historycznych, studia nad historią gromadzenia i rozpraszania woluminów oraz śledzenie losów ich właścicieli to też cel tworzenia baz proveniencyjnych, takich jak tworzona od roku 2021 w Dziale Zbiorów Specjalnych baza Biblioteki Raczyńskich. Zawiera obecnie ponad 1300 rekordów, co jest wynikiem przebadania 12,5 tys. starodruków, rękopisów i obiektów kartograficznych ze zbiorów biblioteki. Temat zaprezentował dr hab. Piotr Pokora z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Anna Bujko z Instytutu Północnego im. W. Kętrzyńskiego przedstawiła Elektroniczną Bazę Proweniencji, która ma objąć historyczne księgozbiory sześciu olsztyńskich bibliotek: Wyższego Seminarium Duchownego Metropolii Warmińskiej „Hosianum”, Instytutu Północnego im. W. Kętrzyńskiego, Muzeum Warmii i Mazur, Biblioteki Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Archiwum Państwowego i Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej. Planuje się, że baza będzie liczyła 21,6 tys. rekordów z indeksami znaków własnościowych i nazwiskami ich właścicieli oraz pozwoli na prowadzenie badań naukowych nad losami i stanem zachowania księgozbiorów instytucjonalnych i prywatnych, a także nad przedwojennym rynkiem książki, spuścizną kościołów katolickiego i ewangelickiego, szkolnictwa i bibliotek na terenie Warmii i Mazur.

Również w Bibliotece Raczyńskich podejmowane są projekty, które mogłyby umożliwić naukowcom, zwłaszcza historykom i historykom sztuki, szeroko zakrojone prace badawcze i łatwiejsze docieranie do źródeł. O próbach stworzenia katalogu opraw inkunabułów i starych druków ze zbiorów ksiąźnicy opowiadała Aleksandra Wajnert z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Katalog, zawierający bardzo dokładny opis oprawy dawnej książki, mógłby służyć tegumentologom, heraldykom, historykom, historykom sztuki i w wielu innych dziedzinach.

Drugiego dnia konferencji przewidziano trzy sesje. Pierwszą, poświęconą opracowywaniu określonych typów zbiorów bibliotecznych, takich jak rękopisy, kartografia i dokumenty życia społecznego oraz przydatności tych bibliografii dla nauki, poprowadził Piotr Pokora. Maciej Matwijów z Uniwersytetu Wrocławskiego pochylił się nad badaniami nad staropolską książką rękopiśmienną XVII–XVIII w. i wykorzystaniem w nich katalogów zbiorów rękopiśmiennych. Autor wskazywał na brak w przeszłości jednolitych zasad katalogowania, co przy trudnym materiale, jakim jest książka rękopiśmienna, stanowiło ogromny problem. W 1945 r. Biblioteka Narodowa wraz z Biblioteką Kórnicką PAN opracowały naukowy model katalogowania rękopisów, co znacznie poprawiło sytuację. Jednak nie wszystkie biblioteki w tym samym czasie wprowadzały rekomendowane przepisy, co skutkuje do dziś niepełną informacją bibliograficzną polskich zasobów rękopiśmiennych. Joanna Maciejewska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie przy okazji omówienia ciekawego zbioru do badań socjologicznych i historycznych, jakim są XIX-wieczne gry towarzyskie, zwróciła uwagę, że sama digitalizacja zasobu nie jest wystarczająca, by ułatwiać badaczom dostęp do źródeł. Musi ona być uzupełniona o wysokiej jakości metadane.

Kolejna sesja została poprowadzona przez Wiesława Babika z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Otworzyło ją wystąpienie Małgorzaty Kornackiej z Uniwersytetu Warszawskiego, która poszukiwała w cyfrowych katalogach bibliotecznych „dawnych gramatyk”, z których miały pochodzić wierszyki mnemotechniczne. Te kwerendy wskazały najbardziej przydatne metadane oraz zobrazowały, w jaki sposób odzwierciedlają one kontekst funkcjonowania podręczników, konwencji i nazewnictwa. Bardzo ciekawy aspekt poruszyła Aleksandra Losik, reprezentująca Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Bibliotekę Kórnicką PAN. Przy okazji omówienia projektu „Cyfrowe Udostępnianie zasobów Polskiej Akademii Nauk – Biblioteki Kórnickiej”, dofinansowanego w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, zwróciła uwagę na potrzebę badania doświadczeń użytkowników z zasobami zdigitalizowanymi oraz wpływu wykorzystania AI w katalogach na jakość kwerend naukowych.

O platformie RE-CREATIO – elektronicznym repozytorium niezrealizowanych projektów architektonicznych opowiedzieli jej twórcy: Ewa Serafin-Prusator i Maciej Tarkowski z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Przemysław Wątroba z Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Na platformie, która zawiera plansze, plany i przekroje architektoniczne, znajdują się też opracowywane metadane w międzynarodowym standardzie, opisy projektów i biogramy autorów.

Ostatnią sesję moderował Przemysław Wątroba. Dwa pierwsze wystąpienia traktowały o roli dawnych księgozbiorów w badaniach historycznych. Natomiast wykład Łukasza Ratajczaka z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie był poświęcony wykorzystaniu crowdsourcingu do uzupełniania metadanych tworzonych przez biblioteki. W przypadku BUW-u wolontariusze skupieni wokół grupy prowadzonej przez bibliotekę na Facebooku przepisywali dokumenty rękopiśmienne, co finalnie poszerzyło opis zdigitalizowanego dokumentu w bibliotece cyfrowej Crispa. To był wstęp do tworzonej obecnie społecznościowej platformy transkrypcyjnej Transri BUW, gdzie zastosowanie nowych technologii ułatwi tworzenie bogatych w metadane zasobów cyfrowych, a tym samym otworzy niedostępne dotychczas źródła dla nauki. Projekt jest realizowany przez BUW, a finansowany przez Fundację na rzecz Studentów i Absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego „Univesitatis Varsoviensis”.

Barbara Chmielewska z Biblioteki Wydziału Psychologii UW w ostatnim wystąpieniu na konferencji upomniała się o okładki, a ściślej o nieobecną w katalogach reprezentację danych dotyczących projektantów okładek, grafików i ilustratorów. Swoją tezę poparła wynikami prowadzonych przez siebie poszukiwań w katalogach bibliotecznych. Zwróciła uwagę, że dane te są poszukiwane i mogą być cenne dla badaczy kultury wizualnej, bibliologów, historyków książki i edytorstwa, kolekcjonerów i hobbystów.

Po każdej sesji wywiązywała się merytoryczna dyskusja, a prelegenci po zejściu z mównicy wyjaśniali, uszczegóławiali swoje wypowiedzi, dzielili się wiedzą i doświadczeniami. Jak podkreśliła jedna z prelegentek, dr Anna Bujko, takie konferencje to nie tylko okazja do wymiany myśli i poglądów, ale także nawiązania kontaktów, które mogą zaowocować nowymi projektami przybliżającymi biblioteczne zasoby nauce.

Następna konferencja z cyklu „Hinc Omnia. Zbiory historyczne, artystyczne i specjalne w bibliotekach oraz innych instytucjach kultury” już w 2025 roku. Zapraszamy!

KRZYŻANOWSKA, K. (2024). O niedocenianym bogactwie, czyli wykorzystaniu danych bibliograficznych i katalogowych zbiorów specjalnych w badaniach naukowych na czwartej konferencji z cyklu „Hinc Omnia” w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. *Biuletyn EBIB* [online]. Nr 1(212), Jak biblioteki zmieniają ludzi i otoczenie? [Dostęp 19.02.2024]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/workflow/index/888>.